

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával. Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

Simon József

Középkori és reneszánsz eszmetörténet

Társadalomfilozófia a középkorban

7.2 lecke – 15 perc

Szent Ágoston és a politikai autoritás és eredendő bűn

Ágoston politikai filozófiájának háttérében az ember kettős természetéről alkotott antropológiai elképzelés áll.

Az ember kettős természete:

spirituális (a megváltás vágya)

testi (megkívánóképesség)

Az ember két világ polgára:

mennyei város

evilági állam

A szeretet általános emberi vonás, mely egyfajta vonzódás a birtokunkban lévő dolgok sokféleségére: az embert ilyen ösztönök és vonzalmak jellemzik. Ezeket alapvetően két csoportba oszthatjuk:

- a dolgok **használatára**, mely esetben a használatnak önmagán túlmutató célja van
- a dolgok **élvezetére**, mely esetben az élvezetnek nincs önmagán túlmutató célja. Az élvezet, mint önelégséges állapot célja csakis Isten lehet, Isten megismerése már nem mutat túl önmagán, nem használat.

A tökéletes igazságosság egy olyan pszichikai diszpozíció, mely a szeretett tárgyakra vonatkozik. Ezzel szemben a bűn nem más, mint az istentől való elfordulás: a szeretett dolgokkal kapcsolatos pszichikai zűrzavar, gög. E pszichés zavar miatt a tárgyakra irányuló szeretetünk ellentétes azzal, amit a tárgyak érdemelnek. Oly tárgyakat élvezünk, melyeket csak használnunk kellene, és oly tárgyakat használunk, melyeket élveznünk kellene.

Múlékony dicsőség, tartós hírnév, mások feletti hatalom.

Az élvezet és a használat tárgyainak felcseréléséből következő pszichés zavar miatt az ember ellentétben önmagával.

Az ember

- belső konfliktusban él
- másokkal való konfliktusban él,
- olyan konfliktusban, mely a legközvetlenebb emberi kapcsolatokat is áthatja

A kétféle szeretet szervezi a két *civitas*: isten *civitas*a sok szívből egyet alkot.

Minthogy a két *civitas* tagjai legmélyebb szeretetüket tekintve eltérőek, így mindkét *civitas* tagjai szétszóródva jelennek meg a térben és időben. A földi eredete Káin (Ádám és Éva fia), aki megölte Ábelt és várost alapított. Mennyei város tagjai is megjelennek a földön, de nem élvezik, hanem használják ezt.

14 28, III. kötet 263-264

A két szeretet tehát **két várost** hozott létre. Az Isten megvetéséig eljutó önszeretet a **földit**, az önmegvetésig eljutó istenszeretet pedig a **mennyeit**. Amaz önmagában cselekszik, ez pedig az Úrban. Az ugyanis az emberektől várja a dicsőséget, ennek pedig legnagyobb dicsősége, a lelkiismeret szemmel tartója: Isten. [...] ott fejedelmeiben vagy azokban a népekben, akiket leigáz, a hatalmi vágy az uralkodó, itt pedig egymás iránt szeretetben szolgálnak a feljebbvalók tanácsadásuk, az alattvalók engedelmességük által.

Az első pillantásra erősen dualista kép azt sugallja, hogy a világi történelem politikai formációira kizárólag a földi város sajátosságai jellemzőek, míg a mennyei város az üdvözültek túlvilági közössége, mely el van vágva a szekuláris történelemtől. Ám ennek ellenére Ágoston meg van győződve arról, hogy minden szekuláris politikai közösségben megjelenik mindkét típusú ember. Sőt Krisztus eljövetele előtt Izraelen kívül is megjelentek a mennyei *civitas* tagjai, mint az az ószövetségi Jób példája mutatja.

Ágostont nem nagyon érdekli az államformák Platónnál és Arisztotelésznél oly hangsúlyos témája, viszont elemi erővel jelenik meg nála a politikai gondolkodás alapvető témája: a politikai autoritásnak való engedelmesség kérdése. Ágoston a politikai autoritás eredetét az eredendő bűn keresztény teológiai tanításából vezeti le:

Az eredendő bűnre történő hivatkozás azzal jár, hogy Ágoston szerint **a politikai alá-fölérendeltségnek jó modellje az úr-szolga viszony**. Ezzel

A szolgaság első oka tehát a bűn, ezért kerül az ember egy másik emberrel az alávetettség köteléke szerinti kapcsolatba.

kitágul a politikai reprezentáció tere: Arisztotelésszel szemben nem csak a polgárjoggal rendelkező szabad családfelek részei a politikai közösségnek, és nem csak Platon ideális államának őrei és kézművesei reprezenáltak a politikai testben azáltal, hogy a filozófusok átveszik értelmesebb lelkük funkcióit, hanem **minden ember**, a feleségek és gyermekek, a legalacsonyabb társadalmi rangú szolgák is **beemelődnek a politikai közösségbe**. A politikai

reprezentáció árát azonban egy pesszimista antropológia fizeti meg: csak azért lehet ilyen univerzális a politikai közösség, mert minden ember metafizikai felépítéséhez hozzátartozik az **eredendő bűn**.

Ez nyilvánvalóan további kérdéseket vet fel a politikai hatalomgyakorlás területén. Nem arról van szó ugyanis, hogy a politikai felsőbbtség képviselője mentes volna az eredendő bűntől: nem, őt is jellemzi a bűn. Sokkal inkább arról van szó, hogy a politikai hatalom birtokosa jogosan alkalmazhat kényszert az alattvalókkal szemben, kizárólag azon az alapon, hogy maguk az alattvalók bűnösök – ez nem menti fel a hatalom birtokosát az eredendő bűn metafizikája alól. Voltaképpen a politikai alattvaló egyfajta üdvtörténeti-eszkhatológiai előnyben van a hatalom birtokosával szemben, amennyiben a politikai engedelmisség számára könnyebben felismerhetővé teszi saját bűnös voltát, míg a politikai hatalom gyakorlása a világi feltételek mellett sokszor elfedi azt.

Ezért szolgál sok hívő ember is olyan uraknak, akik gonoszak, de maguk sem szabadok [...] És bizony még mindig szívesebben szolgálunk egy másik embernek, mint vágyunknak, hiszen, hogy mást ne említsek, maga az uralomvágy az, ami uralmával a legkíméletlenebbül dülja fel az ember szívét.

Újbabilóniai birodalom,
Kr. e. 6. század

Ágoston szerint a történelem minden politikai államalakulatán belül valójában az ember eredendő bűne legitimálja a politikai fölérendeltséget. Ez akkor is igaz, ha ezen politikai formációk vezetőinek fogalmuk sem volt erről példának okáért a Babilóniai birodalomban vagy a Római köztársaságban. Minden politikai vezetésnek volt egy szekuláris narratívája arra vonatkozóan, hogy mi igazolja politikai hatalmát. De ez a szekuláris narratíva mindvégig félreérti a politikum természetét,

mert nem veszi figyelembe mögötte húzódó igaz legitimációs alapot: az alattvalók eredendően bűnös voltát.

Perzsa birodalom,
Kr. e. 5. század

Ez természetesen egy teljesen új történelem-felfogáshoz is vezet, ami részint a kései császárkori Rómában elterjedt kereszténység-ellenes közfelfogás ellenében definiálja magát. Ágoston korára ugyanis nyilvánvalóvá vált a

Nyugat-Római Birodalom válsága, mellyel kapcsolatban nagyon erősen tartotta magát az a közvélekedés, hogy ezért a kereszténység újabban elterjedt morális nézetei felelősek, melyek mintegy megpuhították és meggyengítették a régi római militáns erényeket. Ágoston ezzel

szemben azt hangoztatja, hogy Róma bukásának oka az, hogy isten tervében végéhez közeledik a birodalom fennállása. Minden szekuláris politikai formáció véget ér időben, mert minden politikai autoritás az ember bűnös voltán alapul. Ez Róma hanyatlásának oka, és nem a keresztény moralitás destruktív hatása.

Az antik történetírókkal szemben Ágoston az ókor közel- és közép-keleti társadalmakra már nem Athén vagy Róma perspektívájából tekint rá, hanem Jeruzsálem szemszögéből. Az emberi történelem fő forrása az Ószövetség, ahol a jelentős államalakulatok és Izrael mint isten kiválasztott népe viszonylatában tűnnek fel.

Sacrum Imperium Romanum Nationis Germanicae
Heiliges Römisches Reich Deutscher Nation
szó szerint:
A Német Nemzet **Szent Római** Birodalma

Azzal, hogy a politikai autoritás univerzálisan Ádám és Éva ősbűnéből lesz levezetve, egyúttal a megváltás eszkatológiai perspektívája is nyitva áll a szekuláris közösség keretein belül. E kettősség fejeződik ki a középkor legfontosabb államalakulata Szent-Római Birodalom elnevezésében is. **Római:** mert szekuláris politikai hatalom elnevezése, **Szent:** mert a a szekuláris politikai tekintély alapja az ember eredendően

bűnös voltára vonatkozó keresztény teológiai tanítás.

Irodalom:

Szent Ágoston: *Isten városáról (De civitate Dei)*, ford. Földváry Antal, Dér Katalin és Heidl György, Budapest 2006, I-IV. kötet ISBN: 9637510427

- 2,21; I. kötet, 163-168
- 14, 28, III. kötet 263-264.
- 19,15; IV. kötet, 240-242.
- 19,17; IV. kötet, 244-247

Kérdések:

1. Vajon a rabszolgák részei-e a politikai testnek Ágoston szerint?
2. Mi a politikai autoritás alapja Ágostonnál?
3. Vajon az úr-szolga viszony megfelelő modellje-e a politikai alá-fölé rendeltségnek Ágoston szerint?
4. Hogyan fejeződik ki Ágoston politikumról való elmélete a Német Nemzet Szent Római Birodalma államnévben?